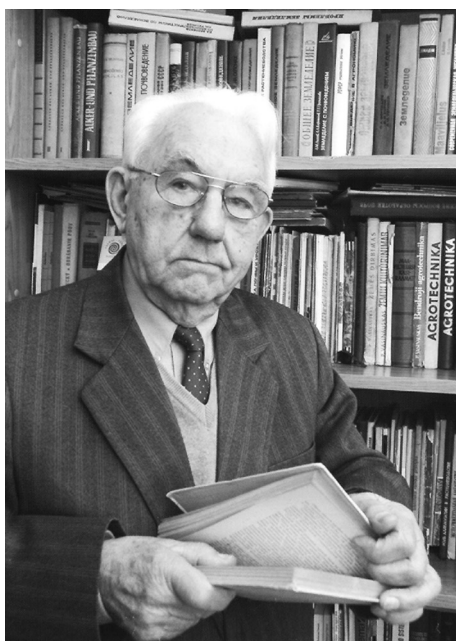

Prof. A. Stancevičius – ryški asmenybė agronomijos moksle ir gyvenime

2020 m. sausio 8 d. sukako 100-tas metų, kai gimė Antanas Stancevičius – ryški asmenybė, žymus agronomas, geobotanikas, herbologas, žemdirbystės teorijos grindėjas, visuomenės veikėjas, daugiametis Lietuvos žemės ūkio akademijos (universiteto) dėstytojas, mokslų daktaras, profesorius.

Prof. A. Stancevičiaus gimė 1920 m. Lomių kaime (Batakių vlsč., Tauragės aps.), 1938 m. Raseinių gimnazijoje įgijo brandos atestatą, o 1943 m. baigė Žemės ūkio akademiją Dotnuvoje ir tapo diplomuotu agronomu. 1947 m. Lietuvos žemės ūkio akademijoje pradėjo dėstyti botaniką, žemdirbystę ir agronomijos istoriją. Dėstytojo biografija truko 45-erius metus.

1958 m. A. Stancevičius apgynė žemės ūkio mokslų kandidato (daktaro) disertaciją apie Lietuvos pasėlių augalijos reikšmę agronominei dirvožemio charakteristikai ir kovą su piktžolėmis. Pasak dr. V. Rašomavičiaus, vėliau disertantas rašė:

„Kazys Brundza visuomet man liks Mokytojas, kuris pažadino mano meilę augalams ir botaniką pavertė mano *scientia amabilis*, dėl to patį kūrybingiausių savo gyvenimo laikotarpį aš buvau priverstas dalyti tarp agronomijos ir botanikos.“

Pirmasis Lietuvoje ėmė tirti laukų piktžoles fitocenologiniu požiūriu ir sudarė pirmąją pasėlių bendrųjų klasifikaciją. Pasiūlė šalį suskirstyti į tris pasėlių augalijos sritis ir devynis rajonus. Manė, kad kiekvienam jų galima parinkti ir taikyti pačias efektyviausias kovos su piktžolėmis priemones. Už tai jis pripažintas agrofitocenologijos pradininku Lietuvoje. Profesoriaus floristikos, arba botanikos, darbai kūrybingos veiklos metais praktiškai nebuvo nutrūkę, jis atliko juos kartu su žemdirbystės tyrimais iki brandaus 75-mečio ir dar ilgiau. „Lietuvos TSR floros“ antrajame tome jis apibūdino viksvinių šeimos augalus, trečiajame – rūgčiažiedžius, ketvirtajame – neįprastų krūmų ir medžių genčių atstovus, penktajame – vijoklinių šeimos ir paskutiniame šeštajame tome – kiaulpienės genties augalus. 1966 m. už šio leidinio 1–3 tomų parengimą ir išleidimą kartu su kolegomis (tada dar docentas) gavo Respublikinę premiją.

A. Stancevičiui docento mokslinis vardas buvo suteiktas 1961 m., o profesoriaus – 1990 metais. 1956–1957, 1962–1968 ir 1974–1992 m. jis vadovavo Žemdirbystės katedrai, lauko eksperimentus darė Akademijos (universiteto) bandymų stotyje.

Profesorius yra aprašęs įvairias žemdirbystės sistemas kaip agrotechninių, melioracinių ir organizacinių priemonių visumą žemei naudoti ir dirvožemio derlingumui palaikyti. Viena jų – pūdyminė žemdirbystės sistema, kai per visą vegetacijos laikotarpį arba nemažą jo dalį laikomas pūdymas, kas kelias savaites ariamas neapsėtas sėjomainos laukas. Jis pasiūlė naują, ekonomišką pūdyimų sluoksninio dirbimo būdą daugiametėms

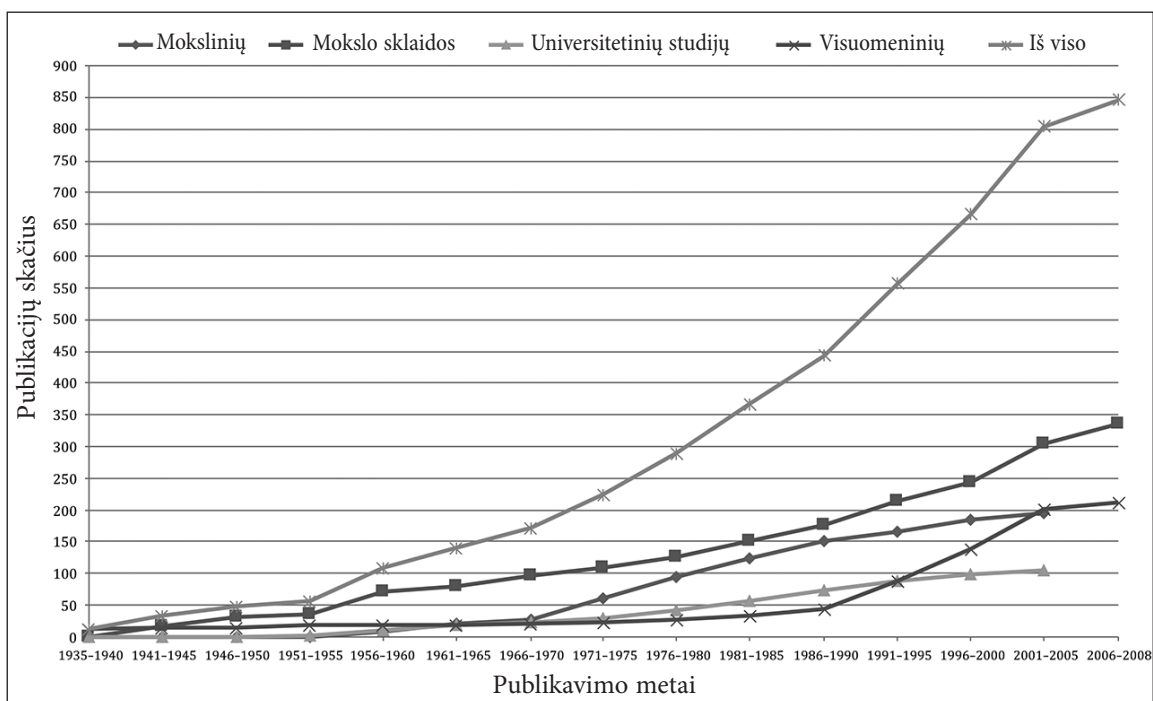

Piktžolių tyrimai. A. Stancevičius su studentais

piktžolėms naikinti, parengė mokslinius pagrindus racionalesnei ūkio sėjomainų sistemai sudaryti. Taip jis išitraukė į herbologinius tyrimus, bet nenutolo nuo pamėgtos fitocenologijos. Su kolegomis ir aspirantais (doktorantais) tyrinėjo piktžolių kontrolės cheminių ir agrotechnikos

priemonių derinius. Tai labai palankiai vertino prof. P. Vasinauskas: „Žemdirbystės katedros vedėjas pamažu, bet atkakliai kreipia jėgas vieninam darbui – piktžolių apskaitos, prognozavimo ir naikinimo radikalių metodų nustatymui. Nėra atsakymo, nuo ko pradėti labai piktžolėtame lauke: ar pirma nuo sluoksninio arimo, o paskui lengvo kasmetinio gynomosi herbicidais, ar pirma nuo didelės dozės herbicidų, o paskui tenkintis tik tinkamu žemės dirbimu. Esu linkęs manyti, kad kai kurie agronomai ant lašinių tepa sviestą. Laukas apšvarintas, o purškia ir purškia. Gerai, kad ten būtų sviestas, purškia nuodus.“ Daugiamečiais sėjomainos tyrimais jis siekė pagrįsti žemės ūkio augalų kaitymo principus, kad sėjomaina leistų žemdirbiui gauti didelius kultūrinių augalų derlius ir nealintų dirvožemio. Profesorius A. Stancevičius siūlė vadovautis tokia visų sėjomainos grandžių sandaros paradigma: grandis turi prasidėti dirvožemio našumą didinančiais ar palaikančiais, o baigtis sunaudojančiais augalais. Todėl grandies narių skaičius priklauso nuo poveikio dirvožemio derlingumui trukmės.

Prof. A. Stancevičius ir jo mokiniai pristatė žemdirbystės ir sėjomainų sistemų bei ankstesnius tyrimus bendruose moksliniuose pranešimuose, parašė daug mokslinių straipsnių. Tai vaizdžiai iliustruoja jo spaudinių kumuliacinės kreivės.

A. Stancevičiaus publikuoti moksliniai straipsniai 1935–2009 m. (kumuliacinės kreivės)

Profesorius parengė 38 knygas ir brošiūras, parašė 807 straipsnius: 194 mokslinius, 335 mokslo sklaidos, 104 universitetinių studijų ir 212 visuomeninių. 1971–1990 m. per metus sykiu su disertantais paskelbdavo po šešias septynias mokslines publikacijas, buvo metų, kai išleisdavo po tris knygas. Daug prisidėjo leidžiant Žemės ūkio ir Visuotinę lietuvių enciklopedijas.

Aukštojoje mokykloje, o ypač Agronomijos fakultete, už plačias ir galias žinias profesorius buvo vadinamas enciklopedininku ir labai gerbiamas. Jis buvo kitų dėstytojų neformalus vedlys visoje gyvenimo sferose. Įgijęs mokslinį vardą, buvo Lietuvos žemės ūkio akademijos (universiteto), Lietuvos žemdirbystės instituto, Botanikos instituto mokslinių tarybų narys. Profesorių gerbė ir studentai. Ilgus metus buvo renkamas Studentų mokslinės draugijos pirmininku, kelias kadencijas Akademijos (universiteto) tarybos nariu ir jos pirmininku (1991–1996), 1994 m. tapo aukštosios mokyklos Garbės daktaru (*Doctor honoris causa*). 1991–1996 ir 2003 m. atsakingai atstovavo Lietuvos žemės ūkio akademijai (universitetui) Lietuvos mokslo taryboje, nuo 2001 m. iki mirties – Žemės ūkio mokslo taryboje. 2005 m. jam suteiktas Lietuvos žemės ūkio universiteto profesoriaus emerito vardas.

Profesorius labai daug kuo domėjosi, jį pažinusių žmonių būrys buvo labai gausus ir įvairus: bendravo su dailininkais, kompozitoriais, teatro žmonėmis. Buvo neblogas psichologas, apie žmones ir jų darbus turėjo tvirtą, sunkiai palenkiamą nuomonę. Giliai širdyje jis jautė didelį rūpestį dėl paprastų žmonių gyvenimo atsikuriančioje nepriklausomoje Lietuvoje, ypač kaimuose. Tuo metu pagal Valstiečių ūkio įstatymą pradėjo veiklą ūkininkai, steigėsi naujos ir tarpukaryje buvusios žemdirbių visuomeninės organizacijos. Skatindamas Žemės ūkio rūmų atkūrimą, profesorius siekė remti privačios nuosavybės pagrindu veikiančius ūkininkus ir atkurti jų interesus ginančią organizaciją. 1991 m. buvo surengta Žemės ūkio rūmų atkuriamoji konferencija, patvirtinti Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų nuostatai, išrinkta 27 narių taryba, pirmininku tapo prof. A. Stancevičius (1991–2000).

Per devynerius metus susikūrė daugiau kaip 100 žemės ūkio organizacijų, buvo formuojama ir tobulinama atkurtoji institucijos struktūra. Rūmų pirmininkas prof. A. Stancevičius dar tada kalbė-

jo, kad ūkininkai turi sudaryti kaimo viduriniųjų socialinį sluoksnį, teikiantį valstybei stabilumo. Jis labai išgyveno dėl nepakankamos valstybės paramos besikuriantiems ūkininkams ir dėl valstybės strategijos nebuvimo pertvarkant žemės ūkį. Netrūko oponentų, planavusių Rūmų perversmą. Tačiau, nepaisant visų problemų, 1997 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų įstatymas, aktyvų darbą pradėjo Rūmų taryba ir prezidiumas. Rūmų pirmininkas gerai išvystytą ir kooperacijos pagrindu dirbantį žemės ūkį matė kaip valstybės stabilumo pagrindą, o ūkininką – kaip pilietį, tvirtai suaugusį su gimtinės žeme ir sava valstybe. Visa tai jis ne kartą išsakė šalies valdžios žmonėms, labai aktyviai ir drąsiai diskutavo socialiniuose tinkluose, Agronomų sąjungos renginiuose. Suskaičiavome profesoriaus pasisakymus spaudoje visuomeniniais klausimais – iš viso apie 330. Prof. A. Stancevičius reaguodavo į kiekvieną naują reiškinį atsikuriančioje nepriklausomoje Lietuvoje. Visi stebėjomės gera profesoriaus sveikata, bet ji nebuvo geležinė...

1998 m. prof. A. Stancevičius buvo apdovanojamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino V laipsnio ordinu. 2000 m. LR Žemės ūkio rūmų suvažiavimas išrinko jį Garbės pirmininku. 2005 m. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos pradėtame rengti konkurse „Lietuvos kaimo spindulys“ prof. A. Stancevičiui įteikta nominacija „Gyvenimas – paskirtas kaimui“. Po profesoriaus mirties išleista A. J. Motuzo monografija „Profesorius Antanas Stancevičius apie gyvenimą, žmones ir save“ (2010).

Beliaika prof. A. Stancevičių pristatyti kaip vienos iš keturių agronomijos mokslinių mokyklų Lietuvoje vadovą. Tai – naujas iškilų mokslininkų palikimo pripažinimas, išaiškėjęs atlikus išsamius dviejų mokslinių laipsnių apgintų disertacijų mokslometrinius tyrimus ir juos 2018 m. paskelbus A. J. Motuzo monografijoje „Agronomijos mokslinės mokyklos Lietuvoje (1946–2003)“. Prof. A. Stancevičius įvardytas Žemdirbystės sistemų ir sėjomainos mokslinės mokyklos vadovu.

1966–2002 m. jis išugdė 25 žemės ūkio mokslų kandidatus (daktarus). Su jaunaisiais mokslininkais dirbo labai intensyviai: 1969 m. apgintos trys, 1971 m. – keturios disertacijos.

Iš prof. A. Stancevičiaus parengtų pirmojo lygio mokslininkų išaugo keturi antrojo lygio mokslininkai: du mokslų daktarai (habilituoti

Mokslinės mokyklos vadovas prof. A. Stancevičius (viduryje) su mokiniais. Iš kairės: docentai S. Raudonius ir R. Pupalienė, prof. V. Bogužas, doc. A. Girkutė, prof. R. Velička, docentai J. Arvasas, N. Špokienė, D. Jodaugienė ir J. Kemėšius

daktarai) – I. Kavoliūnaitė ir J. Petrulis ir du habilituoti daktarai – G. Staugaitis ir R. Velička (pagal iki 2004 m. galiojusią metodiką, pripažinti mokslinės mokyklos vadovą pakako trijų). Trys pastarieji tapo profesoriais. Trys habilituoti mokslų daktarai parengė 14 biomedicinos mokslų daktarų. Prof. J. Petrulis nespėjo išugdyti mokinių. Habil. dr. I. Kavoliūnaitė išugdė dvi mokslų daktaras, 2003–2018 m. profesoriai G. Staugaitis ir R. Velička išugdė po šešis mokslų daktarus.

Profesorių su mokiniais siejo stiprūs ryšiai, jie kartu rengdavo bendras publikacijas. Mokiniai

dažnai citavo mokytoją savose straipsniuose, vadinasi, tarp mokyklos narių buvo tamprūs bendradarbiavimo ryšiai.

Prof. A. Stancevičiaus mokslinė mokykla tebegyvoja. Du jo išugdyti mokslų daktarai toliau plėtoja mokytojo mokslinės mokyklos veiklą: prof. dr. V. Bogužas 2003–2019 m. parengė šešis, doc. dr. D. Jodaugienė 2011–2013 m. du mokslų daktarus. Abu jie ir toliau vadovauja doktorantams. Iki 2019 m. buvo 47 profesoriaus A. Stancevičiaus Žemdirbystės sistemų ir sėjomainos mokslinės mokyklos atstovai.

Prof. habil. dr. Algirdas Juozas MOTUZAS,
prof. dr. Vaclovas BOGUŽAS
VDU Žemės ūkio akademija,
Agroekosistemų ir dirvožemio mokslų institutas